moteris

1971 Nr. 1 (79)

MOKSLO IR PRAMONĖS MUZIEJUS ČIKAGOJE

Jau 29 metai iš eilės Čikagos lietuviai dalyvauja Kalėdinėse programose ir eglučių parodoje Mokslo ir Pramonės Muziejuje, kuris yra vienas žymiausių ir populiariausių visame pasaulyje. Praeitais metais jį aplankė virš 4 milijonai asmenų.

Per pastaruosius 3 metus eglutę puošia buvusio Ateities Atžalyno nariai, jų motinos, ir net senutės. Šio mėnesio Muziejaus biuletenio "Progress" (plačiai siuntinėjamo į visus pasaulio kraštus), viršelį puošia lietuvių eglutė, lietuviškas Kalėdų sveikinimas ir keturios mergaitės, kurios prisidėjo prie pagaminimo 400 šiaudinukų ir jų sukabinėjimo ant eglės, kurią per gruodžio mėnesį aplankė virš šimto žiūrovų.

* * *

Nuotraukoje: Zuzana Radavičiūtė, Lauryna Kentraitė, Karolina Kasarskytė, Liucija Vešotaitė.

MOTERYS NOBELIO PREMIJOS LAUREATĖS

P. GAUČYS

Kaip žinoma, Nobelio premija yra didžiausias tarptautinis atžymėjimas, kokiuo nūdien rašytojas, mokslininkas ar kitas koks žmonijai nusipelnęs asmuo gali būti pagerbtas.

Švedų pramonininkas, Alfredas Nobelis, išgarsėjęs dinamito ir kitų sprogstamų medžiagų išradimu ir tuo susikrovęs didžiulį turtą, matydamas, kad šis jo išradimas, padarytas norint palengvinti žmogui sunkų ir pavojingą kasyklose darbą, yra panaudojamas greitesniam ir didesnės apimties žmonių naikinimui, 1895 m. įsteigė savo vardo premijų fundaciją. Kai jis mirė 1896 m., jis jai paliko 33 milijonus kronų. Iš tos sumos nuošimčių dabar yra mokamos premijos. A. Nobelis savo testamente aiškiai pažymėjo, kad duodant premijas neturi būti atsiželgiama į kandidatų tautybę, o vien tik į tai ar jie jų verti. Jos gali būti skiriamos vyrams ir moterims, kurie bus tais metais padarę kokį didelį įnašą žmonijos labui.

Premijas kasmet įteikia Švedijos mokslų akademija, kuri parenka kandidatus iš fizikos ir chemijos, Karoliaus medicinos institutas parenka kandidatus iš medicinos, Švedijos Akademija — iš literatūros ir Norvegijos parlamento Nobelio komitetas skiria Taikos premiją. Premijos įteikiamos kiekvienų metų gruodžio 10 d., A. Nobelio mirties sukakties dieną. Mokslo ir literatūros premijos įteikiamos Stokholme, o Taikos premija — Oslo.

Per ilgą metų eilę ligi šių dienų, 25 moterys yra gavusios tą aukščiausią atžymėjimą. Čia trumpai aprašysime žymiausias Nobelio premijos laureates.

Pirmoji Nobelio premijos laureatė buvo BERTA KINSKY, baronesė von Suttner, kuri 1905 m. gavo Taikos premiją. Ji buvo gimusi Čekoslovakijoje ir išsimokslinusi Austrijoje. Vienoje ji buvo pasamdyta kaip guvernantė pas baroną von Suttnerį. Ten ją įšimylėjo barono sūnus Gundakaras. Taip pat ir ji pamilo jaunuolį. Tačiau netrukus ji turėjo apleisti ne tik barono namus, bet ir savo kraštą. Ji atsiduria Paryžiuje, kur susipažįsta su A. Nobeliu. Jam jieškant bendradarbės, Berta kreipiasi į jį. Paveiktas jos energijos, jis ją užangažuoja. Tada ji grįžta į Austriją kur jos laukia Gundakaras. Jaunuoliai slapta susituokia ir išvyksta povestuvinei kelionei. Kaip tik čia pasirodo jų savotiškumas, nes tai kelionei jie pasirenka Kaukazą.

Ligi komunistų revoliucijos Kaukaze buvo mažytė kunigaikštija, Mingrelija, kurią tuo metu valdė princesė Dadiani. Jaunavedžiai nuvyksta pas ją ir pas ją išgyvena devynerius metus. Mat jaunas baronas vedė prieš tėvų norą ir neturėjo lėšų. Abudu pradėjo rašyti romanus, kurie neturėjo didesnės vertės, tačiau jie užsidirbdavo pragyvenimą iš savo pluksnos.

Per visą tą laiką Berta susirašinėjo su Nobeliu. Jiem abiem taika buvo svarbiausias tikslas, idealas, kuriam jie pašventė savo gyvenimą. Iš pradžių, Berta įstojo į Tarptautinę Taikos sąjungą, o vėliau, 1891 m. įsteigė Austrijos Taikos komitetą. 1888 m. ji išleido veikalą "Šalin ginklus!", kuris plačiai išgarsino jos veiklą. Kartu su tuo ji leido taikos reikalui pavestą žurnalą. Visas savo jėgas ir visą energiją ji skyrė kovai už taiką, už tarptautinį arbitražą ir už socialines reformas.

JANE ADAMS, amerikietė, visas savo jėgas pašventė atkakliai kovai su skurdu. Ji buvo vieno Illinojaus valstijos senatoriaus duktė. Baigusi mokslą, ji jieškojo praktinių ir teoretinių būdų šalinti skurdą, tais laikais kerojusį kaikuriuose Čikagos rajonuose. 1889 m. ji Čikagoje įsteigė labdaringą organizaciją "Hull — House". Vienas turtingas žmogus (Hull) padovanojo savo rūmus tai organizacijai, kur rado prieglobą vargšai. Juose buvo įsteigtas vaikų darželis, valgykla ir specialybių įsigijimo kursai.

Kartu su tuo, ji rašė veikalus apie socialines problemas. Pirmas pasirodė 1902 m. "Demokratija ir socialinė etika", o vėliau - "Naujos taikos idejos" ir visa eilė kitų. Su vis didėjančiu atsidavimu ji dirbo už tarptautinės taikos įsigalėjimą, o 1914 m. įsteigė ir vadovavo Amerikiečių Moterų taikos partijai. Jau 1915 m. ji buvo žinoma kaip tarptautinių konfliktų arbitražo pagalba propaguotoja. Netrukus ji buvo išrinkta Hagoje susirinkusio tarptautinio moterų kongreso pirmininke, o taip pat ir "Moterų tarpt. komiteto taikai išlaikyti" pirmininke. Tas komitetas buvo labai veiklus neutraliose valstybėse besirūpindamas greičiau baigti karą. 1919 m. tas komitetas buvo perorganizuotas į Tarptautinę Moterų Taikos Organizaciją. 1931 m., laimėjusi Nobelio Taikos premiją, Jane Adams gautąją sumą padovanojo tai organizacijai.

EMILY GREEN BALCH. Kai 1946 m. Emily Green Balch, savo ruožtu, laimėjo Nobelio Taikos premiją už savo veiklą moterų labui ir už pastangas išlaikyti tarptautinię taiką, anot jos pirmąją žmonių laimės sąlygą, ji gautąją sumą paaukojo aukščiau minėtai organizacijai, kurios ji buvo garbės pirmininke.

E.G. Balch buvo gimusi 1867 m. Bostone, advokato šeimoje. Baigusi aukštąjį mokslą, ji pasišventė likimo nuskriaustųjų reikalams. Grįžusi iš pasitobulinimo studijų Paryžiuje, ji parašė veikalą apie "Valstybės pagalbą vargšams Prancūzijoje". Dirbdama socialinėje srityje, ji suderino savo studijas su veiksminga pagalba toje srityje, o taip pat talkininkavo įsteigti Moterų Unijų Sąjungą ir buvo vartotojų organizacijos pirmininkė. Ji pirmoji iškėlė reikalą darbininkams nustatyti minimalų atlyginimą. Nuo 1913--18 m. ji buvo Wellesley Kolegijos politinių bei socialinių mokslų profesorė, dalyvavo emigrantų komisijose ir nuolat važinėdavo į užsienį pasitobulinti.

Tuo tarpu kai Jane Adams atstovavo valią, principus ir charakterio tvirtumą, Emily Balch simbolizavo vidinę ugnį ir aistrą, kokias sukelia didžiosios socialinės žmonijos problemos. Jai teko išgyventi karčių nusivylimų už savo taikos idėjas, nes ji dėl jų buvo atleista iš profesorės pareigų 1918 m.

Pradedant 1916 m. ji visas savo jėgas atiduoda tarptautinės taikos įgyvendinimo reikalui. Tais klausimais ji parašo du veikalus, siūlydama savo taikos